

УДК 631.01(091)

© 2011

Р. В. Бей, кандидат технічних наук

Державна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН

РОЛЬ МАШИННО-ТРАКТОРНИХ СТАНЦІЙ У РОЗВИТКУ МЕХАНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ В 30-Х РОКАХ ХХ СТ.

Розкрито роль машино-тракторних станцій (МТС) у розвитку механізації сільського господарства України на початку ХХ ст.

Ключові слова: *машино-тракторні станції, трактори, сільськогосподарські машини, механізація, сільськогосподарське виробництво*

Наприкінці 20-х на початку 30-х років ХХ ст. в Україні виникла нагальна потреба в значному збільшенні виробництва сільськогосподарської продукції в зв'язку з бурхливим розвитком промисловості, що потребувало забезпечення робітників продуктами харчування. Організація радгоспів і колективних господарств не призвела до помітного збільшення виробництва сільськогосподарської продукції, тому що значне збільшення обсягів продукції сільського господарства можливе лише за умови запровадження у сільськогосподарське виробництво механізації виробничих процесів на основі машин та підвищення продуктивності праці. Однією з форм запровадження у сільськогосподарське виробництво машин і тракторів на той період часу були машино-тракторні станції (МТС). Висвітлення діяльності машино-тракторних станцій є складним і актуальним питанням і потребує сучасного погляду науковця на цю проблему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій [1, 2], у яких започатковано розв'язання даної проблеми, свідчать, що ще існують малодосліджені джерела особливо, що стосується ролі машино-тракторних станцій в розвитку механізації виробничих процесів у сільськогосподарському виробництві УРСР.

Завданням дослідження є висвітлення ролі МТС у розвитку механізації сільського господарства України в 30-х роках ХХ ст.

Машино-тракторна станція – державне сільськогосподарське підприємство, оснащене сільськогосподарською технікою для надання технічної і організаційної допомоги колгоспам і радгоспам у вирощуванні сільськогосподарських культур [3].

Зародження МТС розпочиналось так. Перший договір з 26 селянськими господарствами хутора ім. Л. Б. Красіна на механізований обробіток

їхніх земельних наділів площею в 450 га був укладений Радгоспоб'єднанням України в 1927 році. Для його виконання при радгоспі ім. Т. Г. Шевченка Березівського району Одеської області був організований механізований загін із 10 тракторів Фордзон з відповідним набором сільськогосподарських машин. Того ж року до договору приєдналися селяни з інших хуторів, які не мали засобів для обробітку земельних наділів. На базі цього загону в 1928 р. була створена перша в Україні й на теренах колишнього СРСР Шевченківська МТС, яка налічувала 94 трактори з відповідними сільськогосподарськими машинами. На кінець 1928 р. станція вже обслуговувала 26 земельних громад і об'єднань з 1420 селянськими господарствами й 18 тис. га землі. Вартість робіт, виконаних з допомогою тракторів була значно дешевшою, ніж з допомогою коней [4].

1. Показники вартості робіт на 1 десятині землі, виконаних Шевченківською МТС та у селянських господарствах Березівського району Одеської області

У Шевченківській МТС		У селянських господарствах	
показник	вартість 1 десятини, крб.	показник	вартість 1 десятини, крб.
Глибока оранка	3,83	Глибока оранка	9,00
Культивація	0,48	Культивація	2,5
Боронування (4 сліди)	2,40	Боронування (4 сліди)	5,00
Сівба	0,52	Сівба	2,75
Збирання зернових з обмолотом і транспортуванням	5,00	Збирання зернових лобогрійкою	6,00
		Молотьба	5,00
		Транспортування	6,00
Разом	12,23	Разом	36,25

Отже, як бачимо з наведеної таблиці, вартість механізованих робіт із використанням тракторів і комбайнів на Шевченківській МТС у три рази дешевше, ніж у селянських господарствах Березівського району.

Досвід роботи Шевченківської МТС показав, що вартість виконання механізованих робіт із застосуванням тракторів та складних сільськогосподарських машин значно дешевша, а продуктивність праці значно вища.

Робота Шевченківської МТС була високо оцінена XVI конференцією ВКП(б) (квітень 1929 р.), яка визнала за необхідне негайно почати організацію в країні широкої мережі машино-тракторних станцій [4].

Поштовхом для масового створення МТС послужила постанова Ради Праці й Оборони СРСР від 5 червня 1929 р. "Об организации машинно-

тракторних станцій". На основі цієї постанови був створений Всесоюзний центр машино-тракторних станцій «Трактороцентр». Таке рішення дозволило підтримувати високий рівень обслуговування сільськогосподарської техніки і дало можливість колгоспам впроваджувати у виробництво технічні засоби без необхідності капітальних вкладень. МТС почали організовуватися ударними темпами. Так на кінець 1929 р. було організовано по СРСР 102 МТС, в 1930 р. – 158 із них 47 по УРСР, в 1931 р. – 1228 МТС по СРСР і відповідно 330 по УРСР, а вже в 1932 р. – 2270 і 534 МТС відповідно [5]. У 1930 р. в МТС налічувалось: тракторів – 2400 шт., зернозбиральних комбайнів – 7000 шт., двигунів локомотивів – 100 шт., молотарок складних і напівскладних – 2900 шт., електроустановок для молотьби – 168 шт., вантажних автомобілів – 200 шт. Організація МТС прискорювала темпи суцільної колективізації.

Виробіток на один трактор у середньому по МТС становив 2200 – 2400 годин на рік, тоді як в американських фермерів він становив лише 300 – 400 годин на рік [5].

Використання у сільськогосподарському виробництві тракторів дало змогу застосовувати і складніші сільськогосподарські машини, такі як зернозбиральні комбайни, складні молотарки, тракторні снопов'язалки, багатокорпусні плуги тощо. Ці машини в значній мірі знижували затрати робочої і тягової сили та суттєво підвищували продуктивність праці в сільському господарстві, що призводило до збільшення кількості продукції [5].

У зв'язку з організацією нових МТС вітчизняні заводи сільськогосподарського машинобудування значно збільшили випуск сільськогосподарських машин, особливо для роботи з тракторами. Так якщо у 1927/28 роках тракторного реманенту було випущено тільки 6,6% (у відсотках до всього випуску сільськогосподарських машин), то вже у 1931 р. – 58,3, а в 1932 році – 74%. З наведених даних бачимо, що зростання випуску сільськогосподарських машин, що працюють на механічній тязі, значно зросло [5].

Значним досягненням механізації сільського господарства УРСР на кінець 20-х років ХХ ст. було те, що 50% первинного обробітку ґрунту було механізовано. З кожним роком збільшувалась і площа, яку обробляли в колгоспах і радгоспах машинно-тракторні станції. Так у 1930 р., посівна площа, що оброблювалась МТС по СРСР становила 2800 тис. га, а в 1931 р. вона вже становила 29300 тис. га. Відсоток же механізації рільництва на цей період у цілому по СРСР становив 22,1%, а по УРСР він був вищий і становив – 23,85% [5].

Питома вага сільськогосподарських машин та знарядь для механічної тяги в 1936 році вже становила 91%. Динаміка надходження цих машин у

сільськогосподарське виробництво СРСР характеризується такими цифрами (шт.):

Назва машин	1933 р.	1936 р.
Плуги	12369	79697
Луцильники	2214	15907
Культиватори	11445	47703
Сівалки зернові	11879	56314
Комбайни	10765	42524
Бурякопідіймачі	742	7204

На початку 1938 року тракторний парк сільського господарства СРСР нараховував близько 500 тис. одиниць загальною потужністю 8,4 млн к. с. (кінських сил), а комбайновий парк понад 120 тис. штук [6].

Об'єм сільськогосподарських робіт, що були виконані з використанням механічної тяги з кожним роком зростав. Про це свідчать такі дані. У 1938 році з використанням тракторів було виконано робіт у перерахунку на м'яку оранку на площі в 39,8 млн га, в 1935 р. – 98 млн га, а в 1937 р. на площі в 227,3 млн га [6].

З кожним роком трактори все більше використовувались на основних польових роботах. Так, наприклад, у 1928 році 44,4% площ під зерновими культурами було зібрано косою і серпом, 40,7% збіжжя обмолочено ціпом і лише на 0,2% площ було використано технічні засоби для збирання зернових культур, а вже через 9 років у 1937 р. – 37% площ під зерновими культурами та понад 60% площ під соняшником було зібрано механізованим способом з допомогою комбайнів. У південних районах України цей показник наближався до 100%. У 1937 році оранку було механізовано на 64%, а сівбу зернових культур на 78 %.

Запровадження механізації для виконання основних польових робіт суттєво скоротило строки їх виконання та підвищило урожайність. Разом із зростанням технічного озброєння сільськогосподарського виробництва зростали і виховувались технічні кадри для села. Це перш за все інженери і механіки МТС та радгоспів і колгоспів, агрономи та трактористи і шофери.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що машинно-тракторні станції відігравали важливу роль у впровадженні механізації в сільське господарство України в 30-х роках ХХ ст.

Технічні засоби сільськогосподарського виробництва (трактори, сільськогосподарські машини тощо), які в переважній більшості знаходились в МТС, полегшували важку працю селян, підвищували продуктивність праці, зменшували кількість працюючих та підвищували культуру землеробства, що в кінцевому результаті призвело до збільшення кількості сільськогосподарської продукції та підвищення її урожайності.

Перспективними розвідками в окресленому нами напрямку досліджень є подальше дослідження розвитку механізації сільськогосподарського виробництва.

Бібліографічний список

1. *Вергунов В. А.* Сільське господарство України доби 1930-х років: колективізація як спосіб індустріалізації держави / В. А. Вергунов, Г. О. Глазунов, О. І. Борзих / М-во аграрної політики та продовольства України, Нац. акад. аграр. наук України, Держ. наук. с.-г. б-ка. – К., 2011. – 188 с.
2. Развитие механизации и электрификации сельского хозяйства Украинской ССР / [Барабан Н. П., Бублик Н. И., Василенко П. М. и др.; ред. кол.: Василенко П. М., Панченко П. П. (отв. ред.), Войтюк Д. Г. и др.]. – К.: Наук. думка, 1988. – 472 с.
3. Машинно-тракторная станция // Большая Советская Энциклопедия. – М., 1974. – Т. 16. – С. 534.
4. *Чорний І.* Кооперативна тракторна станція, як спосіб переходу селянства до кращого господарювання / І. Чорний // Радянський селянин. – Х., 1929. – № 8 (10). – С. 9 – 11.
5. *Громенко С.* Досягнення механізації сільського господарства / С. Громенко // Машина на селі. – Х., 1934. – № 1. – С. 2 – 3.
6. Завдання механізації рільництва в третій п'ятирічці / Від редакції // Сільськогосподарська Машина. – Х., 1938. – № 1. – С. 4 – 8.

Бей Р. В. Роль машинно-тракторных станций в развитии механизации сельскохозяйственного производства Украины в 30-х годах XX ст. // Корми і кормовиробництво. – 2011. – Вип. 70 – С. 175—179.

Раскрыта роль машинно-тракторных станций (МТС) в развитии механизации сельского хозяйства Украины в начале XX в.

Bey R. V. The role of machine and tractor stations in the development of mechanization of agricultural production of Ukraine in the 30th of the XX century // Feeds and Feed Production. – 2011. – Issue 70. – P. 175—179.

The article reveals the role of machine and tractor stations (MTS) in the development of agricultural mechanization in Ukraine at the beginning of the twentieth century.